№ 218 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1913 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 218

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.
Հոկտ. 1-ից մինչեւ Յոյնվր. 1-ը—85 կ.: Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая 38, Փարիզում՝ Площадь Биржи 8.
1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն իւրենց բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

1913—1914 Թ. ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆ
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Խմբի կազմը (այբուբենական կարգով).
ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ՝ տ. տ. Ագամեան, Աշխէն, Արաքս, Արմէնեան-Դուրեան, Արուսեակ, Գուլազեան, Լիսսի-Սևումեան, Մանուչարեան, Ցամիկ, Սիրանոյշ.
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒՀԻՆԵՐ՝ տ. Աբովեան-Ցիցխանովա և օր. Ղարախանեան.
ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ՝ Արմէնեան, Բերոյեան, Զարիֆեան, Թաշճեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Մուրադեան, Յարութիւնեան, Սևումեան, Տէր-Առաքելեան, Փափազեան, Օվի-Ահարոնեան.
ՌԵՊԵՐՏՈՒԱՐ. Գէօթէ—«Ֆաուստ», Մօլիէր—«Դօն-Ժուան», Շիլլեր—«Մարիա Ստիւարտ», Շէքսպիր—«Վենետիկի վաճառականը», Սօֆոկլէս—«Անտիգօնա», Տոլստոյ—«Լուսաւորութեան պտուղներ», Չեխօվ—«Բալի Այգին», Ալ. Դիւմա—«Բին», Ալէքսանդրով—«Մի ամուսնութիւն», Ֆավր—«Սեզար Բիրոտո» (ըստ Բալզակի), Նեմիրովիչ-Դանչենկօ—«Կեանքի արժէքը», Ժուլավսկիի—«Էրօս և Պսիխէա», Զուդերման—«Երջանկութիւնը խաղաղ անկիւնում», Բար—«Համերգ», Բեռնշտէյն—«Իպրաէլ», Բատայլ—«Խելագար կոյսը», Պշիբիշեվսկի—«Ոսկէ գեղմ», Ջիակօզա—«Տխուր սէր», Հեբել—«Յուդիթ», Սարդու—«Կախարդուհի», Շանթ—«Հին-Աստուածներ», Արմէնեան—«Սահակ և Մեսրոպ» (յոբելեանի առիթով) և մի շարք ինքնուրոյն պիէսներ.
—o—
Ներկայացումները կը կայանան՝
Երկուշաբթի օրերը—Արտիստական Ընկերութեան Թատրօնում.
Երեքշաբթի օրերը—Թիֆլիսի Ժողովարանում և ամիսը երկու անգամ—Ժողովրդական Տանը.
—o—
Սեզօնի բացումը—երկուշաբթի, հոկտեմբերի 7-ին
ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ
Լ. ՇԱՆԹԻ.
Ռեժիսսեօրներ—պ. պ. Արմէնեան և Սևումեան ✦ Օգնական—Փիրումեան
Յուշարար—Սարգսեան ✦ Սցենարիուս—Թառլանեան
(հ.) առ. 824. 2—2

1914 Թ. յունվարի 1-ից նոր բացվելիք
Կարսի 2-դ Փոխադարձ Վարկի Ընկ. Խորհուրդը
ՀՐԱՒԻՐՈՒՄ Է
ՓՈՐՁԱՌՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ և ՀՄՈՒՏ ՀԱՇՈՒԱՊԱՀ
Խնդրվում է կցել անհրաժեշտ մանրամասն տեղեկութիւններ իրանց նախընթաց պաշտօնավարութեան և կրթութեան ցենզի մասին.
Առաջարկութիւններն ուղարկել Խորհրդի անունով ներկայ հոկտեմբերի 20-ից ոչ ուշ.
առ. (ա. օ.) 828. 5—3

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ.
✦ ПОЛНОМѢРНЫЕ ✦
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ №7.
357. 50—43 (հ.կ.)

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Ռտիշչեվսկայա 13, տելէֆօն 4—21.
Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժական կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով:
Ընդունելութիւն կանացի, ներքին և մանկական հիւանդութիւն ունեցող երթեւեկ հիւանդների, ամեն օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը:
Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Յարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Վ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ն. Զ. Ումիկեան
Ա. Ր. Փիշեր
Ս. Պ. Շահպարոնեանց
(հ.կ.) առ. 779 100—92

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. ԿԵՕՆՃԵԱՆ
Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին. պլօմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացում, (առանց ցաւի):
Ընդունելութիւն՝
Ամեն օր (Առաւօտեան ժ. 9—2-ը (Երեկոյեան ժ. 4—7-ը
Անկիւն Արսո-Արսադոկայա հրապարակի և Լերմոնտովսկայա փողոցի, № 1.
(ե.հ.կ.) առ. 769. 74—10

ԲԺԻՇԿ
Ե. ՔԵՐԵՍՏԷՃԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ և ՋՂԱՅԻՆ հիւանդութիւններ:
(Առանձն. կրծքի, թոքախտի և արեան պակասութեան)
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՆՆԵՐԸ
Ամեն օր (Առաւօտեան ժ. 12—2-ը (Երեկոյեան ժ. 5—7-ը
Դրաֆսկայա, 3 (Լօրիս-Մելիքօվսկայա փողոցի կողմից):
(ե.հ.կ.) առ. 774. 100—9

ԲԺԻՇԿ
Լ. Մ. ՄՕՆԻՆԸ
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ
Կիրօչնայա փող. № 19 տունը, ուր Օֆիցէր. էկօնօմ. Ընկերութիւնն էր.
Ընդունելութիւն մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հիւանդ. ամեն օր՝ ցեր. ժամը 12½-ից մինչև 2-ը.
Տէլէֆօն № 7—28.
(օ.մ.) առ. 828. 5—2

ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԾԽԵԼ ՆՈՐ ՊԱՊԻՐՕՍՆԵՐ
ՉԵՅԿԵ
ԸՆԿ.
„ԿՕՄԷՏԱ"
ԹԻՖԼԻՍ
20 հատը 6 կ., 10 հատը 3 կ.
(հ.կ.) առ. 803. 10—4

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Վերադառնալով արտասահմանից վերանորոգեց ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, թոքախտի և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ասրբերկութիւններով, արհեստական սնէվմոտօրակսով: Թոքերի և սրտի քննութիւնը, լուսաւորված բենտգէնեան շանթային ճառագայթներով: Ամեն օր՝ 9—12 ժամ և 5—7 ժ. երեկոյեան. Бебутовская 23, тел. 7—92.
(ա.օ.) առ. 92 100—81

Սօֆիա.—Հինգշաբթի օրը բուլղար զօրքերը կը ձեռնարկեն գրաւելու Բուլղարիային անցնող Թրակիայի մասերը.

—

Սալօնիկ.—Սարիքէօյում Թագաւորը դիտեց երկու զօրաբանակի և իր գոհունակութիւնը յայտնեց զօրքի համբերատարութեան համար. Զօրքը աղմկալի ողջունեց Թագաւորին.

—

Հռոմ. — Մինիստրների խորհուրդը վճռեց Թագաւորին առաջադրութիւն անել յետ կանչելու Կիրէնաիկէից զօրահրամանատար Վրիկօլիին և նրա տեղ նշանակել գեներալ Ամէլիօյին.

—

Բեռլին.—Մէկսիկայում տիրող դրութեան պատճառով Գերմանիան այնտեղ է ուղարկում «Ցլիսենգէն» ռազմանաւը.

—

Վիեննա.—Պաշտօնական հաղորդագրութեան համաձայն, նորակոչ զինւորների թիւը աւելացվելու է 31,000 մարդով 5 տարվայ ընթացքում.

—

Բուդապեշտ.—Դիմադրական լրագիրները յարձակվում են կառավարութեան վրա, որ մէկուկէս միլիօն կռօնով մի ակցիօներական ընկերութեան տուել է Բուդապեշտում՝ Մարգարիտա կղզու վրա խաղատուն հիմնելու կօնցէսիա. Կօնցէսիան տուել է նախկին մինիստր-նախագահ Լուկաչը. Սակայն Տիսսի կառավարութիւնը չը ճանաչեց կօնցէսիան. Ընկերութիւնը պահանջում է հատուցանել 4.600,000 կռօն ծախքերը.

—

Կարդիֆ.—Առաւօտեան «Ունիվէրսալ» հանքում պայթում առաջ եկաւ. Հանքում գտնվում էին պայթումի րօպէին 931 մարդ. Կէսօրին հանեցին 327 կենդանի մարդու և 6 դիակ.

—

Մադրիդ.—Հերքվում է այն տեղեկութիւնը, թէ սպանական Թագաւորը մտադիր է այցելել Վիեննա և Բուխարեստ... Ռումինիա.

—

Բէլգրադ. — Բացվեց սկուպչշինայի սովորական նստաշրջանը. Վերընտրվեց նախկին պրեզիդիումը.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«Մշակի» № 211 ում տպված էր էջմիածնի յոբելեանական յանձնաժողովի ծրագիրը՝ հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ մի շարք հարցերի մասին և խնդրված էր այդ հարցերին պատասխանել. Այս առիթով խմբագրութեանս մէջ ստացվում են ուղղագրութեան հարցին նուիրված համառօտ և ընդարձակ յօդուածներ, որ տպելու հնարաւորութիւն չունենք թէ ընդարձակութեան և թէ նիւթի մասնագիտական բնաւորութեան պատճառով. Այդ յօդուածները մենք կուղարկենք էջմիածին պ. Ստ. Մալխասեանցի միջոցով, որ հրաւիրված է մասնակցելու այնտեղ կայանալիք ուղղագրութեան վերաբերեալ խորհրդակցութեան և իր կողմից ևս զեկուցում պէտք է կարդայ այդ հարցի մասին.

Այդ առիթով կարող ենք յայտնել, որ մօտ օրերումս Թիֆլիսում կայանալու է մասնաւոր խորհրդակցութիւն ուղղագրական հարցերի մասին. Ժողովի տեղի և ժամանակի մասին առանձին կը յայտարարվի.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

Լիվադիա. (Պաշտօնական).—Սեպտ. 30-ին Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունեցաւ ներկայանալ ներքին գործերի մինիստր հօֆմէյստէր Մակլակօվը և հրաւիրվեց Բարձրագոյն նախաճաշի.

—

Եալտա.—Ընծաներ տրվեցին ցիրկում Բարձրագոյն ներկայութեամբ մասնակցած դերասաններին. Վլադիմիր Դուրօվը ստացաւ մատանի գոհարազարդ գերբով. Նրա կինը և աշակերտը նոյնպէս ստացան ընծաներ.

—

Ակվիլա.—Նէապօլ եկաւ ստատսսեկրէտար Կօկօվցեվը կնոջ հետ և այցելեց նահանգապետին, որին յայտնեց թէ ճանապարհորդում է Իտալիայում՝ հանգստանալու համար.

—

Լօնդօն.—Նէյտբրիջ-Հօլլում, Վեստլօնդօնում տեղի ունեցած սուֆրաժիստուհիների միտինգը որոշեց հոկտ. 2-ին կազմակերպել բողոքի միտինգ կանանց տանջելու դէմ.

Ոստիկանութիւնը փորձեց կալանաւորել ճառող Սիլվիա Պանկգերստին. Ծեծուջարդի մէջ ոստիկանութիւնը գործի հանեց ձեռնափայտեր, իսկ սուֆրաժիստուհիները — աթոռներ. Իրարանցման ժամանակ Պանկգերստը անյայտացաւ. Կալանաւորվեց մի ուրիշ յայտնի սուֆրաժիստուհի.

Մամուլի տեղեկութիւնների համաձայն, մինիստրների խորհրդի այսօրվայ նիստում որոշված է ձեռք առնել առանձին ոստիկանական միջոցներ սուֆրաժիստուհիների դէմ. Այն փողոցը, ուր գտնվում է մինիստրութիւնների շինութիւնը, փակ է հասարակութեան համար.

—

Լրագիրները տպագրել են Նիւ-Եօրկից ստացված հեռագիրը՝ թէ «Վօլտուռնօյի» հրդեհը պէտք է չարամիտ մարդկանց գործ համարել. «Ուրանիում» ընկերութեան վարչութիւնը վէճ ունէր իր բանւորների հետ, որոնք նախազգուշացրել էին, թէ շոգենաւերից մէկը նրանք այրելու են, եթէ նրանց պահանջները չը կատարվեն.

—

Հավր.—Ստացված է «Տուրէն» շոգենաւի ազատած ճանապարհորդների ցուցակը՝ «Վոլտուռնօ» շոգենաւից. համաձայն այդ ցուցակի՝ ազատվել են 12 ռուս, 16 աւստրիացի, 7 գերմանացի, 2 հօլլանդացի, 1 իտալացի, 1 անյայտ ազգութեան պատկանող.

—

Սօֆիա.—Գահաժառանգը ուղևորութեան ընդունեց Ադրիանուպօլսի պաշտպան Շիւքրի-փաշային և գեներալ Եավէր-փաշային.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՆԱԽԱԳԻԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄՏՑՎԵԼԻՔ ՌԵՖՕՐՄՆԵՐԻ*)

Մշակված՝ Կ. Պօլսի ռուսաց կայս. դեսպանատան առաջին թարգման պ. Ա. Մանդելշտամի ձեռքով, հիմնված՝

Յիշատակագրի վրա, որ կազմել են Ֆրանսիայի, Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի դեսպանները Կ. Պօլսում՝ Հայաստանի ռէֆօրմների մասին (1895 թ. մարտ-ապրիլ),

Վարչական ռէֆօրմների ծրագրի վրա, որոնք պէտք է մտցվեն Հայկական նահանգներում, մշակված՝ Ֆրանսիայի, Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի դեսպանների ձեռքով Կ. Պօլսում (1895 թ. մարտ-ապրիլ),

Հայաստանի ռէֆօրմների հրովարտակի վրա, որ հրատարակվել է նորին մեծութիւն սուլթանի կողմից 1895 թ. հոկտ. 20-ին,

Ասիական Թիւրքիայի վիլայէթների օրէնքի ծրագրի վրա, որ մշակվել է Եւրոպական Յանձնաժողովի ձեռքով 1880 թ. օգոստ. 11/23-ին

և Լիբանանին վերաբերեալ Արձանագրութիւնների և կանոնադրութիւնների վրա:

XI

1) Ոստիկանութեան մի մարմին և ժանդարմէրիայի մի մարմին ստեղծվելու են Նահանգի մէջ. Այդ մարմինների զօրականները վերցնելու են Նահանգի մուսուլման և քրիստոնեայ բնակիչների միջից.

2) Այդ մարմինների կազմակերպութիւնը և բարձր հրամանատարութիւնը յանձնվելու են եւրոպացի օֆիցէրների՝ Թիւրքաց ծառայութեան մէջ.

3) Նահիէներում հաստատվելու են դաշտային պահակներ (gardes champêtres). Նրանք կը նշանակվեն Նահիէների խորհուրդների ձեռքով և կը դրվեն միւդիրի հրամանների ներքոյ.

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. Ռէֆօրմների Ծրագրի 18—21-րդ յօդուածներ. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 24-րդ յօդ.):

XII

1) Վարչութեան պաշտօնեաները և Նահանգի դատաւորները ընտրվելու են, հաւասար թւով, մուսուլմանների և քրիստոնեաների միջից.

2) Սանջակի (միւթէսարըֆլըկ) կառավարիչների պաշտօնները բաշխելիս պէտք է նկատողութեան առնել էթնիքական զանազան խմբակցութիւնների թւանշանները, ինչպէս և նրանց տնտեսական շահերի կարեւորութիւնը.

(Համեմ. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 5-րդ յօդ.):

XIII

1) Նահանգի մէջ բնակող նորակոչ զինւորները (րէկրուտները) խաղաղութեան ժամանակ իրանց զինւորական ծառայութիւնը այդտեղ են կատարելու.

2) Քիւրդ թեթև հեծելազօրքի գնդերը (նախկին համիդիէներ) արձակվելու են.

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. Ծրագրի 25-րդ յօդուած. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 28-րդ յօդ.):

XIV

Միայն նստակեաց բնակիչները վայելելու են ընտրելու և ընտրվելու իրաւունք.

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. Ծրագրի 24-րդ, 8-րդ յօդուածներ. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 27-րդ յօդ.):

XV

1) Նահանգի մէջ հրատարակութեան սահմանված օրէնքները, հրովարտակները, հրամանները և պաշտօնական շրջաբերականներն ու ազդերը խմբագրվելու են Նահանգի երեք գլխաւոր լեզուներով (թիւրքերէն, հայերէն, քիւրդերէն).

2) Խնդրագիրները, աղերսագրերը և բոլոր գրութիւնները, որոնք պէտք է տրվեն վարչական և դատաստանական իշխանութիւններին, խմբագրվելու են այդ երեք գլխաւոր լեզուներից մէկով, շահագրգռվածների ընտրութեամբ.

3) Դատարանների առաջ՝ դատերի պաշտպանութիւնը և վարումը կարող են կատարվել, շահագրգռվածների ընտրութեամբ, իրանց սեփական լեզուով.

4) Դատարանների վճիռները ար-

*) Տես «Մշակ» № № 216 և 217.

ձակվելու են Թիւրքերէն, Թարգմանութեամբ կողմերի լեզուով։

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. Ծրագրի 40-րդ յօդուած. Եւրոպական Յանձ. 1880 թ. Ծրագրի 22-րդ յօդուած. Շրջաբերական ներքին գործերի մինիստրութեան 1913 թ. ապրիլ 6-ին արաբական լեզուի վիլայէթներին)։

XVI

1) Նահանգի ամեն մի ազգութիւն իրաւունք ունի ստեղծել և կառավարել ամեն աստիճանի մասնաւոր դըպրոցներ։

2) Նա կարող է սահմանել յատուկ տուրքեր ազգութեան անդամների վրա, այդ դպրոցների կարիքները հոգալու նպատակով։

3) Ուսումը այդ մասնաւոր դպրոցներում աւանդվելու է ազգային լեզուով։

4) Այդ դպրոցի բարձր վերահսկողութիւնը պատկանելու է Կուսակալին, որ այդ վերահսկողութիւնը կատարելու է համաձայն Նահանգի օրգանական Ստատուտի (Սահմանադրութիւն) սահմանած կարգերին։

5) Թիւրք լեզուի ուսուցումը պարտադիր է լինելու մասնաւոր դպրոցներում։

(Համեմ. 1880 թ. Յանձնաժողովի Ծրագրի XIV կէտը)։

XVII

Մի յատուկ Յանձնաժողով ընդ նախագահութեամբ Կուսակալի սահմանելու է այն պայմանները, որոնց հիման վրա՝ հայերից խլված հողերը յետ են տրվելու նրանց թէ բուն հողերով, թէ նրանց արժէքով՝ դրամական կամ հողով։

XVIII

Պաշտօնապէս ճանաչված է անձեռնմխելիութիւնը այն իրաւունքների և արտօնութիւնների, որ 1863 թ. ազգային Սահմանադրութիւնը (օրգանական Ստատուտ) և Սուլթաններից շնորհված բերաթները պարգևել են հայ ազգին։

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. Յիշատակագրի XI կէտը)։

XIX

Նահանգի հողի վրա մուհաջիրներ չը պէտք է հաստատվեն։

XX

Յատուկ կարգադրութիւններ, համաձայն վերոյիշեալ սկզբունքների ոգուն, մշակվելու են՝ բարելաւելու համար Նահանգի սահմաններից դուրս ապրող և յատկապէս Կիլիկիայի հայերի վիճակը։

(Համեմ. դեսպանների 1895 թ. Յիշատակագրի 12-րդ յօդուածը. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի նախաբանի 4-րդ յօդ.)։

XXI

Մի յատուկ Յանձնաժողով, բաղկացած՝ Օսմանեան կառավարութեան և Մեծ Պետութիւնների պատուիրակներից, մշակելու է Նահանգի Օրգանական Ստատուտը (Սահմանադրութիւն), ինչպէս և XX-րդ յօդուածում յիշված տրամադրութիւնները, ներշնչվելով այս Նախագծի մէջ արտայայտված սկըզբունքներով։

XXII

Մեծ Պետութիւնները բոլոր այս կարգադրութիւնների կատարումը ապահովացնելու են,

(Համեմ. 1895 թ. Յիշատակագրի VIII յօդուած. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 32-րդ յօդ. և 1896 թ. Կրետական Կանոնագրի 14-րդ յօդ.)։

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Լօնդօնից հեռագրում են, որ Թիւրքիան նորից խօսեց հայկական բարենորոգումների մասին, մերժելով, սակայն, ռուսական, անգլիական և գերմանական նախագծերը։ Թիւրքիայի յամառութիւնը և ինքնահաւանութիւնը աճում է։

ԻՆՉՈ՞Ւ ՔԻՒՐԴԵՐԸ ՉԵՆ ԱՊՍՏԱՄԲԻՐ

Բիթլիս, 13 սեպտ.

Թէև օտարները դեռ կը շարունակեն լաւատես մնալ քիւրդ յեղափոխութեան մը ծագման հաւանականութեան և անոր ապագայ յաջողութեան մասին, բայց ես երբէք չեմ կարծեր. ահա թէ ինչու։

Պատմութիւնը մեզ ցոյց կուտայ, թէ ըմբոստացող կամ յեղափոխող ժողովուրդն իր տնտեսական կամ զգացումի և գաղափարի պատճառներն ունեցեր է. ես ոչ մէկը և ոչ միւսը չեմ տեսներ Քիւրդիստանի քիւրդերուն մէջ, որչափ կը փնտռեմ ու կը հասկնամ։ Քիւրդերը կրօնքի և Թալաններ ընելու զգացումներէն զատ ուրիշ ոչ մի մարդկային բան ունին իրենց մտքին ու սրտին մէջ։

Բիթլիսի կուսակալութիւնը, որ վար չի մնար Թիւրքիայի միւս վիլայէթներէն քիւրդ ազգաբնակութեան Թուոյն բովանդակութեան տեսակէտով, ունի իր մէջ մօտաւորապէս 350,000 քիւրդ բնակիչ, որոնք՝ բաժնուած տարբեր-տարբեր աշիրէթներու՝ կը բնակին մասամբ քաղաքներու և մեծ մասամբ ալ շրջակայ գաւառներուն մէջ։

Ամբողջ վիլայէթին մէջ 40-ի մօտ աշիրէթներ (tribu, племя), կան որոնց իւրաքանչիւրը ունի իր առանձին պետը, ծանօթ՝ «բէյը», «աղա», «շէյխ» անուններով։

Ամեն մի աշիրէթապետի ազդեցութեան շրջանն որոշ և յայտնի լինելով, նա իբրև այդ երկրին տէրը կիշխէ ու կը վարէ այդ տեղի հայ և քիւրդ բնակչութիւնը։ Նա կը վերաբերի կառավարութեան հետ, այնպէս, ինչպէս կը վարուի Բավիերայի իշխանը Վիլհէլմ կայսեր հետ. Թողունք Թէ անոր իրաւունքները աւելի լայն են, քան դաշնակից մի պետութեան ներկայացուցիչներունը. Նա կրնայ իր ուզած տուրքը գանձել, ուզած օրէնքով մէկը պատժել կամ սպաննել, պէտք տեսած ժամանակին իր քիւրդերը հաւաքելով կռուի երթալ իր ցեղակիցներուն կամ ուրիշներուն դէմ, առանց նախապէս կառավարութեան հաւանութիւնը առնելու։ Նա անուղղակի կապուած է կեդրոնական կառավարութեան, որուն երբեմն միայն պզտիկ տուրք մը կը վճարէ և կը Թողու որ կառավարութիւնը զօրք ու տուրք հաւաքէ իր շրջանի հայերէն, որոնք թէ կառավարութեան և թէ աշիրապետին հրամաններուն ու օրէնքներուն հնազանդելու պարտական են. այդ տեսակ շրջանի քիւրդերը անձեռնմխելի են կառավարութեան համար։

Քաղաքներէն հեռու բնակող աշիրէթները — ինչպէս Սասունի ռաշկոթանցիք ու բադրանցիք — ոչ տուրք կուտան և ոչ զօրք, և ոչ ալ գիտեն թէ Մուշի մէջ կառավարութիւն կա՞յ։ Անոնք իրենց սահմանին մէջ և երբեմն ալ դուրսը կաշխատեցնեն հայն ու կապրին և կընեն, ինչ որ կուզեն. այդ տեղերու հայերը դառն փորձերէ վերջ գիտնալով թէ՝ կառավարութիւնը անզօր է և անտրամադիր, թէ՝ առաջնորդարաններուն ըրած իրենց դիմումները ապարդիւն մնացած և աւելի այդու քիւրդերը իրենց դէմ գայրացուցեր են, լուռ ու մունջ կը տանին անոնց ամեն արարքը։

Քաղաքամէջի քիւրդերն ալ կարիլէներու բաժնուած լինելով ունին իրենց պետերը, աղաները, որոնք թէև իբրև օսմանեան քաղաքացի կապրին, բայց շատ ու շատ շնորհներ ու շահեր կը վայելեն կառավարութենէն. անոնք ալ կրնեն ամեն ինչ՝ որ ուզեն՝ և անպատիժ կը մնան։ Անոնց մարդիկը հակառակ իրենց մտքի ու գրչի անկարողութեան առատ ամսականներով պաշտօնեայ են կառավարատան մէջ. անոնք են, որ հայ գիւղերու տասանորդի տուրքը աժան կը գնեն ու կը շահին, կառավարութեան կողմէ ոչխարներ համրելու կերթան ու կը վաստկին, ճամբաներու շինութեան ու զինուորներու ուտեստի հայթայթման գործերը կընեն. միով բանիւ ի վնաս հայուն կառավարութեան շնորհիւ կապրին, կը հարստանան և կը բազմանան։ Այդ աղաները, զորս կառավարութիւնը շատ անգամ աստիճաններով վարձատրեր է՝ քիւրդին ու հայուն աչքին ուժեղ ու ազդեցիկ դարձնելու համար, քաղքէն դուրս հայերուն կալուածները ձեռք բերելու համար կառավարութեան հրահանգին համաձայն քիւրդ աշիրապետներու հետ խնամիացեր, ազգակցական կապերով իրարու հետ միացեր են։ Անոնք, որ քաղքին մէջ ապրելով՝ գաղափարներով Թիւրքացեր են, միջնորդի դեր կը կատարեն կառավարութեան և աշիրապետներու միջև. աղաներն են, որ աւազակ աշիրապետներն ու կառավարութիւնը իրարու կապուած կը պահեն և վերջինիս նենգամիտ ծրագիրը գործադրել կուտան առաջիններուն։ Ինչպէս կը տեսնէք, այդ երեք հիէրարշիներն իրարու միացած՝ կը քանդեն Հայաստանը։ Կառավարութիւնը չի Թողուր, որ քիւրդ աղան ու մշակը դպրոց տեսնեն. անոնց կրօնական զգացումները վառ պահելու համար (որոնք կը կապեն զանոնք իրեն)՝ անոնց գիւղերուն մէջ իր ծախքովը մզկիթ, մէդրէսէ կը շինէ, անոնց կրօնապետներուն առատ ամսականներ կուտայ և այլն և այլն։

Ուրեմն վիլայէթի ամբողջ քիւրդ ազգաբնակութիւնը կապուած ու կախուած լինելով մի քանի աշիրէթապետներէն ու քաղքի աղաներէն՝ դիւրացուցած կըլլան Թիւրք կառավարութեան գործը այս երկիրներուն մէջ։ Կառավարութիւնը անոնցմէ շատ աւելի սրամիտ ու խելացի լինելուն՝ ուզածին պէս զանոնք կը վարէ ու կը շահագործէ իր քաղաքական նպատակներուն համար, որոնց գլխաւորագոյնն է հայը վերջացնել այս երկիրներուն մէջէն։

Զմոռնամ ըսել, թէ կառավարութիւնը քիւրդ աշիրապետներն ու աղաներն իրարու թշնամի կը պահէ. դժուար է գտնել քաղաքներու մէջ իրարու բարեկամ երկու կարիլէ և դուրսը՝ երկու աշիրապետներ։ Անոնք շատ անգամ իրարու դէմ կը կռուին ու փոխադարձաբար իրարմէ մարդիկ կը սպաննեն։ Իւրաքանչիւր աշիրապետ իր առանձին աղան ունի քաղքին մէջ։ Ահա, ինչպէս կը տեսնէք, քիւրդն անկախ է Թիւրքիայի մէջ թէ տնտեսապէս և թէ քաղաքանապէս. և թէ պատճառ մը չկայ ապստամբելու։ Իր երկրէն դուրս ուրիշ երկրի մը գոյութենէն իսկ անլուր ու տըգէտ քիւրդին քովը առանձին քիւրդ պետութիւն մը կազմելու, Քիւրդիստան մը մէջտեղ բերելու իղձ ու զգացում չկայ։ Անոր համար հայրենիք չկայ։

Քիւրդերէն միայն Բէդրխանցիներն են, որ կը նկրտին 70 տարի առաջ իրենց ունեցած և ապա կորսնցուցած ազդեցութիւնն ու աւատապետութիւնը գտնելու. հոդ ալ կառավարութիւնը շատ վարպետօրէն կը վերաբերի. անոնց կրթուած ու ինտելիգենտ մասին փաշայութեան աստիճաններ, կառավարական պաշտօններ տալով Մալաթիա, Բաղդադ և ընդհանրապէս Քիւրդիստանէն հեռու տեղուանք կը պահէ։

Հիմակուան հօս եղածները շատ վախկոտ ու անկարողներ են։ Ասոնց մէջէն ամենախելացին Հիւսէին փաշան կը սեպուէր, որ ճարպիկութիւն չունեցաւ վերջերս կառավարութեան Ղարզանի մէջ Բէդրխանցիներու համակիրներուն հանդէպ կատարած հետապնդումներու պարագային՝ ոևէ հակակառավարական շարժում մը ստեղծել Ղարզանի դրացի Բշէրիի քիւրդերուն մէջ, գէթ այնտեղէն կառավարական ույժը ցրուել տալու համար։

Աբդիւլ Րէզակի և մէկ երկու ուրիշ քիւրդերու կողմէ ապագայ քիւրդ ապստամբութեան մը մասին յայտնուած լաւատես կարծիքները ուրիշ բանի չեն ծառայեր, բայց եթէ՝ Ռուսիոյ դէպի Թիւրքիա ընելիք յառաջխաղացութիւնը յապաղեցնելուն միայն։

Ապագան պիտի հաստատէ իմ համոզումները։

Մշեցի

ԻՒՇՉԻՆՍԿԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԲԷՅԼԻՍԻ ԳՈՐԾԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Կիէվ, 1 հոկտեմբերի

Գոլուբևի հարցաքննութիւնը վերսկսվում է։ Պատասխանելով Գրուզենբերգին, վկան վերյիշում է, որ առաջին խօսակցութեան ժամանակ Ժենիա Չեբէրեակը, կարծես, ասում էր, որ Անդրիւշը մարտի 12-ին գըսնելուց և կրպակ մտնելուց յետոյ դպրոց գնաց։ Պատասխանելով դատախազին, վկան ասում է, որ առաջին խօսակցութեան ժամանակ Ժենիան ամբողջ ճշմարտութիւնը չասաց։

Կիէվի գեներալ-նահանգապետին կից պաշտօնավարող Մերգէրը, որ վարում է հրէական գործերը, յայտնում է, որ 1911 թ. հոկտ. 30-ին գեներալ-նահանգապետի անունով խնդրագիր ստացվեց՝ թոյլ տալու բանալ Զայցեւի կալուածքում նորակառոյց հիւանդանոցի մէջ աղօթատուն ճաշարանի համար կառուցված ազատ սենեակում։ Կասկած պարթնեց, թէ ինչու համար է նորակառոյց շինութեան մէջ նոր ճաշասենեակը։ Գալով տեղը, Մերգէրը համոզվեց, որ հիւանդանոցում ապաստանում են 20 հրէայ, որոնց համար ճաշասենեակը գտնվում է բաւական մեծ սենեակում, իսկ թէ ճաշասենեակի համար յատկացվող շինութիւնը որոշված էր 100 հոգու համար։ Պարզ երևում էր, որ շինված է սինագօգ։ Աշխատում էին ռուս բանւորներ, որոնց ասելով կառուցանվում էր աղօթատուն։ Հիւանդանոցը պահվում է Զայցեւի գործարանի հաշւով։ Գեներալ-նահանգապետը թոյլ չը տուեց բանալ աղօթատունը։

Պօչաևի Աւտօնոմ վարդապետը, որ առաջ ծառայում էր Սարատովում մի վանքում, յայտնում է, թէ իրան յայտնի էին դէպքեր, որ հրէաները անցեալում տանջել են քրիստոնեայ երեխաների. «Եթէ երկիրը բանայ իր յատակը — ասում է վկան, — այնտեղ կը գտնվեն այն բոլոր ոսկորները, որոնց չարչարել են հրէաները»։ Վկան ցոյց է տալիս, որ ինքը ծագումով հրէայ է, մկրտվել է 10 տարեկան հասակում. երեխայութեան ժամանակ, յիշում է, որ իր մեծերը նախազգուշացնում էին զգոյշ լինել հրէաներից։

Դատարանը մերժում է գործին կցել Աւտօնոմ վարդապետի ներկայացրած փաստաթղթերը։

Զայցեւի գործարանի գանձապահ Պաշչուկը ասում է, որ երեխաները յաճախ խաղում էին գործարանում։ Խառն հարցերի ժամանակ վկան յայտնում է, որ Բէյլիսի մօտ գալիս էր Շնէէրսօնը, որ անծանօթ է։ Բէյլիսը վաղ առաւօտից բաց էր Թողնում աղիւսը գրասենեակի մօտ կանգնած. Նոր ցանկապատը դրված է 1910 թ.։

Մի շարք վկաներից յետոյ, կարդացվում է Կազաչէնկոյի գրութիւնը, որ բերված է մեղադրական ակտի մէջ։ Կազաչէնկօն ի միջի այլոց ցոյց է տուել, որ Բէյլիսի դէմ ցուցմունք տուող վկաներին Թունաւորելու համար ստրիխնին կը գտնեն գործարանի հիւանդանոցում։

Կարդացվում են Բէյլիսի նամակները։ Առաջինի մէջ մեղադրեալը հարցնում է կնոջ և երեխաների առողջութիւնը և գրում է, որ տանջվում է անմեղ տեղը. երկրորդ նամակը, մեղադրեալի ասելով, գրել է Պուխալսկին. մեղադրեալը ստորագրեց այն, չը կարդալով։ Մեղադրեալը պնդում է, որ լայտերավառ «գործի» մասին նա Կազաչէնկոյի հետ խօսակցութիւն չէ ունեցել։

Դատախազը և քաղաքացիական պահանջը պաշտպանողները ատենակալների ուշադրութիւնն են դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ Բէյլիսը գրում է նամակում. «Եթէ այդ մարդը (խօսքը վերաբերում է Կազաչէնկոյին) չը լինէր, ես կորած էի»։

Գրուզենբէրգը խնդրում է ատենակալներին յիշել, որ դատախազը, կարդալով Բէյլիսի նամակը, չը կարդաց հետևեալ դարձուածքը. «Տանջվում եմ անպարտ, ինչի համար են չարչարում։ Դուք գիտէք հօ, որ ես ոչ գող, ոչ էլ աւազակ եմ, ոչ ոքի չեմ վիրաւորել։ Աշխատեցէք ազատել ինձ»։

Նիստի վերջում հարցաքննվում են բանտապետի օգնական Կրուպսկին և նախկին բանտապահ Օմէլիանովսկին, որոնք բացատրում են՝ թէ Բէյլիսի այն նամակը, որ խլվեց Կազաչէնկոյի մօտից, զգեստը փոխած բանտապահը յանձնեց Բէյլիսի կնոջը իշխանութեան գիտութեամբ, որ հանել էր նամակի պատճէնը քննիչին հաղորդելու համար։

ԲԷՅԼԻՍԻ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կիէվից հեռագրում են, որ ահագին սենսացիա առաջ բերեց Չեխովսկայայի ցուցումը, թէ Չեբէրեակը դրդեց մի քանի վկայի տալ դատարանում կեղծ վկայութիւն։ Սպասվում են նոր մերկացումներ։ Վկաների սենեակում Անտօն վարդապետը տարածեց սև-հարիւրեակային Թռուցիկներ, բայց դատական պրիստաւը դադարեցրեց տարածումը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼ. ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

1) Հոկտեմբերի 6-ին Թիֆլիսի բոլոր հայ եկեղեցիներում պատարագից յետոյ կը լինեն քարոզներ ազգային մեծ տօնի մասին։

2) Հոկտեմբերի 11-ին քաղաքի բոլոր հայ դպրոցներում դասաւանդութիւնը աւարտվում է 3-րդ դասից յետոյ. ապա ուսուցիչները բացատրում են աշակերտութեան մեծ տօնի նշանակութիւնը։

3) Հոկտեմբերի 12-ին ս. Թարգմանչաց տօնին Վանքի աւագ եկեղեցում մատուցվում է պատարագ քաղաքի ամբողջ հոգևոր դասի ներկայութեամբ։ Պատարագիչն է Աշոտ եպիսկոպոսը։ Պատարագից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ հայ գրերի և տպագրութեան վաստակաւորների յիշատակին։ Եկեղեցում ներկայ են լինելու քաղաքի բոլոր հայ և պետական դպրոցների աշակերտութիւնը և հայ ուսուցչական դասը։ Հրաւիրվում են ներկայ լինել հայ ազգային և կուլտուրական հաստատութիւնները, հայ վաճառականութիւնը, արհեստաւոր դասը իր դրօշակներով և ամբողջ հայ ժողովուրդը։

4) Հայոց Դրամատիքական Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Արտիստական Թատրոնում տեղի կունենայ ձրի ներկայացում հայ աշակերտութեան համար։

5) Երեկոյեան ժամը 8-ին Թիֆլիսի ժողովարանում տեղի կունենան տօնին նուիրված դասախօսութիւններ։

6) Հոկտեմբերի 13-ին, Վանքի աւագ-եկեղեցում մատուցվում է պատարագ ամբողջ հոգևոր դասի և վերոյիշեալ բոլոր հաստատութիւնների և ժողովրդի ներկայութեամբ։ Պատարագիչն է Թեմակալ առաջնորդը։ Պատարագից յետոյ կը կատարվի հայրապետական մաղթանք։

Ապա հանդէսը Վանքի աւագ-եկեղեցուց եկեղեցական Թափօրով կուղևորվի դէպի Ներսիսեան դպրոցի նոր շէնքը։

Դպրոցի դահլիճում հանդէսը բաց կանի Թեմի առաջնորդը մի բանախօսութեամբ։

Հանդէսին հրաւիրված են լինելու պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ և քաղաքի բոլոր կուլտուրական հաստատութիւններից ներկայացուցիչներ։

Հրաւիրված օտարազգի հիւրերի համար կը լինի բանախօսութիւն ռուսերէն լեզուով։

Հանդէսին կընդունվեն շնորհաւորութիւններ տօնի առթիվ։

Դպրոցի հոգաբարձութիւնը ներկաներին կը հիւրասիրէ թէյով։

7) Նոյն օրը երեկոյեան Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում տեղի կունենայ բանկէտ։

8) Հոկտեմբերի 14-ին Արտիստական Թատրոնում եր. ժամը 8-ին լինելու է տօնին նուիրված ներկայացում կենդանի պատկերներով։

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԱՌԵՐԻ ԳԻՒՏԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ինչպէս գիտենք արտասահմանի հայութիւնը (Թիւրքիա, Եգիպտոս, Եւրոպա, Ամերիկա, Պարսկաստան) որոշել է նոյնպէս այս տարի հոկտ. 12—13-ին տօնել Համազգային Յոբելեանը թէ կատարելով տեղական տօնախմբութիւններ, կազմակերպութեամբ հանդիսաւոր նիստերի, երեկոյթների, դասախօսութիւնների և թէ մասնակցելով կենտրօնական յոբելեանական տօնախմբութեան՝ ներկայացուցչութեան կամ պատգամաւորութեան միջոցով։

—

Հայկական հարցի առիթով կազմված ազգային պատգամաւորութիւնը հրաւէր ստացած լինելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսից՝ մասնակցելու Համազգային Յոբելեանին Էջմիածնում կատարվելիք տօնախմբութիւններին հոկտ. 12—13-ին, պատգամաւորութեան նախագահ Պօղոս փաշա Նուպար լիազօրել է Հ. Առաքելեանին լինել ազգային պատգամաւորութեան ներկայացուցիչը Էջմիածնում և մատուցանել շնորհաւորութիւններ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։

—

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը (Եգիպտոսում), որի նախագահն է Պօղոս փաշա Նուպար, կարգել է Հ. Առաքելեանին ներկայացուցիչ Համազգային Յոբելեանին։

—

Թիւրքիայի Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնը հեռագրով խնդրում է Հ. Առաքելեանին լինել Ընկերութեան ներկայացուցիչը Էջմիածնում և Թիֆլիսում՝ Համազգային Յոբելեանին և շնորհաւորել յանուն Միացեալի 84 դպրոցների, 6500 աշակերտների և 240 ուսուցիչների ազգային մեծ տօնը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԷՅԻ ՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐԻ

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 1-ին, երեկոյեան 8—11 ժ. «Մշակի» խմբագրատանը տրվեց Թէյի սեղան ի պատիւ անգլիական պարլամենտի անդամ և Բալկանեան կօմիտէտի նախագահ Նօէլլ Բաքստոնի, նրա եղբայր գերապատուելի Հէրալդ Բաքստոնի և Լօնդօնի Հայկական Միացեալ Ընկերութեան պատուաւոր քարտուղար Արամ Րաֆֆիի։ Բացի հիւրերից, խմբագրութեան անդամներից և աշխատակիցներից հրաւիրված էին նաև մօտ 30 հոգի հայ ինտելիգենցիայից երկու սեռի։

Երբ ամենքը բոլորվեցին Թէյի սեղանի շուրջը, «Մշակի» խմբագիր Հ. Առաքելեան դիմեց հիւրերին ֆրանսերէն հետևեալ խօսքերով.

«Յարգելի միստր Նօէլլ Բաքստոն, արժանապատիւ հայր Հէրալդ Բաքստոն.

«Մեծ հաճոյքով «Մշակ» հայ լրագրի խմբագրութիւնը և այստեղ գումարված Թիֆլիսի հայ մտաւորութեան մի խումբ՝ մատուցանում է ձեզ մի ջերմ և համակրական ողջոյն։

«Յանձին ձեր, յարգելի Նօէլլ Բաքստոն, մենք ողջունում ենք Մեծն-Բրիտանիայի մի պատկառելի պետական անձն և անգլիական ազգի մի արժանաւոր ներկայացուցիչ, իբրև պարլամենտի անդամ. յանձին վերապատուելի Հէրալդ Բաքստոնի ողջունում ենք մի արժանաւոր ներկայացուցիչ անգլիքան մեծ եկեղեցու, որ մերձեցման այնքան կէտեր ունի մեր հայոց եկեղեցու հետ. յանձին պ. Արամ Րաֆֆիի, մենք ողջունում ենք Լօնդօնի Հայկական Միացեալ Ընկերութեան պատուաւոր քարտուղարին և որդուն այն մեծ հայ վիպասանի, որ երկար և ձիգ տարիներ եղաւ մեր լրագրի եռանդուն աշխատակիցը։ Յանձին ձեր ամենի, մենք ողջունում ենք մարդասէրների, որոնք նպատակ են դրել նպաստել հարստահարված, հալածված ժողովուրդների ազատագրութեան և բարեկեցութեան։

«Բարի էք եկել մեզ մօտ, և որովհետև շուտով պէտք է Թողնէք մեզ, մաղթում ենք բարեբաղդ վերադարձ ձեր հայրենիքը։

«Ձեր գործունէութիւնը յօգուտ տարաբաղդ Թիւրքահայ ժողովրդի մենք գիտենք, ուստի և անկեղծօրէն երախտապարտ ենք ձեզ։ Դուք բարեհաճեցիք ձեռնարկել մի դժուարին ուղևորութիւն՝ մարդասիրական նպատակով, որպէսզի ձեր բարոյական աջակցութիւնը և պաշտպանութիւնը բերէք մի ժողովրդի, որ հեծեծում է մի զզուելի րէժիմի ներքոյ, զրկված մարդկային գոյութեան տարրական իրաւունքներից։ Եւ մենք ուրախ ենք, որ դուք ձեր սեփական աչքերով տեսաք այդ դրութիւնը, որը ուսումնասիրելու համար չը խնայեցիք ձեր ժամանակը և միջոցները։ Այդ վեհանձն պատրաստակամութեան համար ընդունեցէք մեր ամենքի շնորհակալութիւնը»։

Միստր Ն. Բաքստոն պատասխանեց Հ. Առաքելեանի ողջոյնին անգլիերէն, որ Թարգմանեց պ. Ա. Րաֆֆին։ Նախ և առաջ նա ներողութիւն խնդրեց, որ «գալով ձեր հայրենիքը՝ մենք չը գիտենք ձեր լեզուն, որպէսզի կարողանայինք ձեր լեզուով պատասխանել ձեր համակրական ողջոյնին»։ Ապա նա յայտնեց, որ «իսկապէս մենք անգլիացիներս ամօթապարտ ենք, որովհետև մինչև այսօր բացի պլատոնական համակրութիւնից, ոչ մի իրական օգնութիւն և աջակցութիւն հայերին անել չենք կարողացել։ Իմ կարծիքով՝ այդ եղել է գլխաւորապէս նրա համար, որ մենք ծանօթ չենք եղել հայերի հետ, անմիջապէս չենք գիտել, ուսումնասիրել նրանց վիճակը»։ Վերջում շնորհակալութիւն յայտնեց իր ընկերների կողմից այն սրտաբուխ ընդունելութեան համար, որ հայ ժողովուրդը Թիւրքիայում և հայ ինտելիգենցիան այստեղ ցոյց տուեց իրանց։

Ապա հետզհետէ խօսեցին բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան, Շիրվանզադէ, Ստեփան Սուլխանեան, իշխ. Սօֆիա Արղութեան, տ. Հ. Մարտիրոսեան, Աւ. Եզեկեան, Գ. Իփէկեան։

Նաւասարդեան իղձ յայտնեց, որ յարգելի անգլիացի հիւրերի ուղևորութիւնը այն հետևանքն ունենայ, որ հայ ժողովրդին կեանք տրվի։

Շիրվանզադէ, իբրև հայ գրող, յայտնեց հիացման և երախտագիտական այն մեծ զգացմունքը, որ հայ գրականութիւնն ունի հանդէպ անգլիական գրականութեան, որ տուել է այնպիսի հսկայ հանճարներ, ինչպէս՝ Շէքսպիր, Բայրօն և այլն։

Ի պատասխանի Ն. Բաքստոն յայտնեց, որ ցանկանում է անգլիերէն Թարգմանված տեսնել «Մշակի» աշխատակից և հայ մեծ վիպասան Րաֆֆիի գործերը և այժմ նրան յաջորդող Շիրվանզադէի գործերը։

Ստեփ. Սուլխանեան, յանուն հայ վաճառականների խօսելով անգլիացի վաճառականի՝ իբրև ուսուցչի՝ տոկուն և ձեռներէց ոգու մասին, ցանկացաւ, որ հայ վաճառականութիւնն էլ տոգորվի այդ ոգով։

Աւ. Եզեկեան այն միտքն արծարծեց, որ երբ երկաթուղիները կառուցվեն, Հայաստանը թէ անտեսական և թէ մտաւոր լայն շփումն կունենայ անգլիական ազգի հետ։

Ապա Արամ Րաֆֆի մի զեկուցումն արեց Հայաստանում իրանց կատարած ճա-

նապարհորդութեան մասին, հաղորդելով իրանից ստացած տպաւորութիւնները, քիւրդ ցեղապետների և մասնաւորապէս Սմկօ ցեղապետի հետ ունեցած տեսակցութիւնը և խօսակցութիւնը։ Բնորոշ է այն հանգամանքը, որ քիւրդերի գործածական բառարանի մէջ «լաւ» և «վատ» խօսքերը բացակայում են. երբ պէտք է ասել «լաւ կամ վատ ժողովուրդ, ցեղ», դրա փոխարէն քիւրդն ասում է՝ «ուժեղ կամ թոյլ մարդ, ժողովուրդ, ցեղ»։ Ով ուժեղ է, նա լաւ է. ահա քիւրդի ամբողջ հոգեբանութիւնը։

Հիւրերը մեկնեցին հաճելի տպաւորութեան ներքոյ ժամը 11-ին։

ԿՕԿՕՌՕԶԷՆԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

(Բեսսարաբիայի նահանգում)

Կօկօռօզէնի գիւղատնտեսական դպրոցը բացված է 1893 թ., գրաւում է 500 դեսեատին հող, Կօկօռզէն կոչված գիւղի մօտ, Օրգէեվ գաւառում։ Օրգէեվ քաղաքից հեռու է 23 վերստ, իսկ ամենամօտիկ երկաթուղու կայարանն է Շօլդանէշտի, 35 վերստի վրա։ Դնեստր գետի շոգենաւային Լալօվա կայարանից հեռու է 30 վերստ։

Դպրոցը պահվում է պետական գանձարանի այն եկամուտներով, որոնք ստացվում են Բեսսարաբիայի նահանգի կալուածներից (արտասահմանեան վանքերին պատկանող), Քիշինէվի, Բելցի և Օրգէեվ քաղաքների զեմստվօների նշանակած թոշակներով և գիշերօթիկ աշակերտների վճարներով։

Ցերմայի տնտեսութիւնը հոգացվում է հէնց իր տնտեսութեան հասոյթներով։

Դպրոցի նպատակն է, ըստ կանոնադրութեան, գիտական հիմունքների վրա դրված գիւղատնտեսական գործնական գիտելիքներ տարածել ժողովրդի մէջ ընդհանրապէս և մասնաւորապէս հողի մշակութեան, երկրագործութեան, անասնապահութեան, վազի մշակութեան և այգեգործութեան զարկ տալ։ Դպրոցի դասընթացքը 4-ամեայ է։

Դպրոցում ընդունվում են մասնաւորապէս բեսսարաբիացի ուսանողներ, 14 տարեկանից վեր. աշակերտներ ընդունվում են միայն Ա. դասարանում։ Ընդունելութեան քննութիւնները կատարւում են ամեն տարի սեպտ. 6-ին, իսկ ուսումնական պարապմունքները՝ յունվարի 15-ին։ Վճարը առաջին տարվայ համար 100 րուբլի է։

Դպրոցի հոգաբարձուն է Օրգէեվ գաւառի երկրագործ՝ Վիկտոր Կ. Անդրէեանօվ, դիրեկտորը՝ Ֆեօդօր Ե. Բուգաեսկօ, աւարտած Մօսկվայի համալսարանը և գիւղատնտեսական ինստիտուտը։ Դպրոցը ունի 6 մասնագէտ-ուսուցիչներ։ Աշակերտների թիւն է 100, որոնցից 80-ը մօլդաւան, 5-ը վէլիկօռօս, 14-ը մալօռօս, 2-ը լեհ, 1-ը յոյն։ Աշակերտների հասակը 15 տարեկանից մինչև 25 տարեկան։

Ուսումնական-տեսական սէզօնի ժամանակ դասաւանդվում են հետևեալ առարկաները՝

Ռուսաց լեզ. 4 դասարանի մէջ անցել

1912—12 ուս. տ.		181 ժ.
Կրօն	4 դասարան.	55 »
Թւաբանութիւն	»	155 »
Պատմութիւն	»	69 »
Աշխարհագրութիւն	»	67 »
Ֆիզիկա	»	31 »
Քիմիա	»	35 »
Բուսաբանութիւն	»	45 »
Կենդանաբանութիւն	»	43 »
Անասնապահութիւն	»	96 »
Երկրագործութիւն	»	81 »
Այգեգործութիւն	»	26 »
Վազի մշակութիւն	»	37 »
Տնտեսութիւն	»	22 »
Երկրաչափութիւն	»	42 »
Օրէնսգիտութիւն	»	26 »

Այս ուսումն.-տեսական պարապմունքները տեւում են մինչև գարուն, երբ կը սկսեն դաշտային և այլ տեսակի աշխատանքները՝ մինչև ձմեռ։ Այս ժամանակաշրջանում աշակերտները իբրև բանւոր աշխատում են հերթով, բոլոր մասնագիտական գործերի մէջ և փորձառութիւն, պրակտիկա են ձեռք բերում։

Դպրոցն ունի կաթնարան, ուր պատրաստում են ամեն տեսակ պանիր, կարագ և այլն։ Ունի մեղուանոց, ջերմատուն, բանջարանոց, թռչնանոց, պահում է ձիեր, կովեր, խոզեր, ոչխարներ և այլն։

Դպրոցին պատկանող 500 դեսեատին տարածութիւնը բաժանված է մօտաւորապէս հետևեալ մասերի. վարելահող՝ 307 դեսեատ., խոտանոց՝ 26 դես., այգի (պտղատու)՝ 16 դես., բանջարանոց՝ 14 դես., անտառ՝ 24 դես., խաղողի վազի՝ 24 դես., փորձնական դաշտ՝ 7 դես. և այլն։

Արդիւնաւէտ և արտահանվող բերքերից աչքի է ընկնում պտուղը՝ ընտիր տեսակի տանձ և խնձոր, որ խիստ պահանջվում է ամեն կողմից և ուղարկվում է։ Դպրոցը այս տարի Պետերբուրգի պտղ. ցուցահանդէսում իր ցուցադրած ընտիր պտուղների համար ստացել է մեծ ոսկէ մեդալը։

Մեծ քանակութեամբ մշակում են եգիպտացորեն, որի մի մասը կանաչ քաղում են, մեքենայով մանրացնում, թթվեցնում ու տալիս կովերին։

Դպրոցն ունի իր բժիշկը, դեղագործը, մի քանի տեսակի արհեստաւոր վարպետները, տնտեսը և շատ ծառայողներ։

Եզրափակենք.

Դպրոցը շնորհիւ իր աւարտած սաների մեծ ծառայութիւն է մատուցանում շրջակայքում, գիւղատնտեսական ասպարէզում։ Աւարտողները մտնում են զեմստվային ծառայութիւնների մէջ, դառնում են ինստրուկտօր, մասնաւոր տնտեսութիւնների մէջ, սեփական տնտեսութիւն են հիմնում. մըտնում են ժողովրդի մէջ, խօսում են, դասախօսում և այդպիսով նպաստում են գիւղատնտեսութեան զարգացման։

Դպրոցի հիմնարկութիւնից մինչև օրս աւարտել են 279 աշակերտ, միջին հաշւով տարէնը 18 աշակերտ։

Աւարտողները չեն խզում իրանց կապերը դպրոցի հետ, և դպրոցը պարտք է համարում նրանց պաշտօններ գտնել և տեղաւորել։

Դպրոցը մշտական կապ է պահպանում շրջակայ տնտեսութիւնների և զեմստվօների հետ, որոնք գնումներ են անում միշտ։ Դպրոցը ամեն տարի մասնակցում է տեղական և մեծ քաղաքների ցուցահանդէսներին, ուր և ստանում է մեծ նուէրներ։

Այս շրջանում՝ այս դպրոցի և այսպիսիների մեծ պահանջ կայ։ Պէտք է աւելի ընդարձակել, ճոխացնել վերջին նորութիւններով ու սիստեմներով, որպէսզի աշակերտները նախ լաւ պատրաստված դուրս գան և երկրորդ՝ մասնագիտական ճիւղերի մէջ լաւ հմտութիւն ձեռք բերեն։

Դպրոցական և միւս շինութիւնները նորոգութեան կարիք ունեն։ Դպրոցը ջրի սակաւութիւն է զգում. արտէզեան ջրհորներ ունենալու յարմարութիւններ ունի, բայց ծախքերի համար դրամ չէ յատկացվում, որ այդ խոշոր հոգսը վերացվի։

Խաղողի որթերը մեծ մասամբ ֆիլօկսերայի պատճառով փչացել են, ուստի պէտք է նորոգել, որովհետև վազի մշակութիւնը խիստ կարևոր տեղ է գրաւում Բեսսարաբիայի արդիւնաբերութիւնների մէջ։

Պէտք է նորոգել գոնէ 10 դեսեատին, որպէսզի աշակերտները հնարաւորութիւն ունենան գործնական փորձառութիւն ձեռք բերել վազի մշակութեան մէջ, որ, ինչպէս ասինք, կարևոր տեղ է գրաւում Բեսսարաբիայի ազգաբնակութեան պարապմունքների մէջ։

Եթէ այս թերութիւնները վերացվեն, այն ժամանակ դպրոցը գործելով սովորական, նորմալ վիճակի մէջ, կարող է աւելի խոշոր գործունէութիւն ցոյց տալ և բաւարարել տեղական ժողովրդի (մօլդաւան) գիւղատնտեսական պահանջին։

Ռուբէն Իսկէնդէրեան

Կօկօռօզէն, 10 սեպտ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱԽԹԱՇԽԱՐՀԻՑ

XVI

Եկեղեցու շեմքին

Բագու, 15 սեպտեմբերի

Նա կանգնած էր այսօր եկեղեցու շեմքին իր երեք փոքրահասակ մանուկների ձեռքից բռնած, գլուխը կախ գցած և արտասուքը աչքերին։ Փոքրիկ երեխան, որը 3—4 տարեկան հազիւ լինէր, պատառոտած հագուստով, կեղտոտ մարմնով՝ ձեռքին բռնած ունէր չոր հացի մի կտոր և ագահութեամբ կրծոտում էր, իսկ միւս երկուսը՝ բռնած հօր փէշերից, մնացել էին կծկված և վախկոտ եղնիկների պէս այս ու այն կողմն էին նայում։

Եւ նրա շուրջն էր հաւաքվել հետաքրքրական մարդկանց մի խումբ, որը օղակի պէս շրջապատած՝ հարց ու փորձ էր անում ծերունուն։

Եւ նա պատմեց մեզ, կուշտ ու անհոգ մարդկանցս, որոնց մէջ հետաքրքրութիւն էր զարթնել դէպի այդ խեղճերի խումբը, հետևեալը.

Նրանք ապրում էին գիւղում անհոգ ու երջանիկ, ունէին տուն, տեղ, այգի և ամեն ինչ, որ հարկաւոր է գիւղում եթէ ոչ հարուստ անուանվելու՝ գոնէ առանց նեղութեան ապրելու։ Որդին աշխատում էր Բալախանի լաւ գործի մէջ, աշխատում էր ամիսը 70—90 ր., որի մի մասը ուղարկում էր տուն։ Հայ-թուրքական կոտորածների ժամանակ մայրը, երկիւղ կրելով որ որդուն կարող է դժբաղդութիւն պատահել, ստիպում է ամուսնուն հեռագրել, որ նա վերադառնայ տուն։ Եւ նա հեռագրում է։

Ահա այդ օրվանից էլ սկսում է այդ ընտանիքի դժբաղդութիւնը։

Որդին հաւաքելով ունեցած չունեցածը, հաւաքած մի քանի հարիւր րուբլի փողը՝ գալիս է քաղաք՝ տուն ճանապարհվելու համար, և նրա քաղաք հասած րոպէին սկսում է հայ-թուրքական կոտորածը, որի առաջին զոհն է դառնում նա, և իրանց որդու վերադարձին անհամբեր սպասող ծնողները նրա մահվան բօթն են ստանում։

Մայրը իրան մեղաւոր համարելով որդու մահվան մէջ՝ օր ու գիշեր լալիս է, անխնում իրան, մինչև որ գերեզման է իջնում թողնելով ամուսնու վզին երեք փոքրահասակ երեխաներին։

Առանց մօտիկ բարեկամ, ազգական ունենալու՝ նա ստիպված է լինում տանը նըստելու՝ երեխաներին պահելու համար, կամաց-կամաց ծախում է բոլոր ունեցածը, յետոյ ծախում այգին, տունը, ունեցած չունեցածը և մնում դատարկ ու անճար, մանուկները փէշից բռնած։

Եւ ահա վերցնելով ցուպը, երեխաների ձեռքից բռնած նա ուղևորվում է Բագու, դիմում է սրան ու նրան, օգնութիւն խնդրում, աղաչում, խնդրում վերցնել իր մանուկներին, սակայն ամեն տեղ և ամենքից միայն մերժում է ստանում։

Դիմում է Մարդասիրական Ընկերութեանը, աղաչում, պաղատում ու խնդրում, որ երեխաներին վերցնեն որբանոցում պահելու և հնարաւորութիւն տան իրան որևէ գործ անելու, սակայն նրան մերժում են, ասելով որ որբանոցում միայն որբեր են ընդունում...

Եւ նա մնում է անճար ու անօգնական, երեխաների թևերից բռնած։

Ահա ինչ պատմեց մեզ եկեղեցու դրանը կանգնած խեղճ ու անճար մարդը։

«Ես աղքատ չեմ, —ասում էր նա լալով,— ողորմութիւն չեմ ուզում. ես այս րոպէիս գետնին եմ մտնում տեսնելով շուրջս խռնըված այսքան մարդկանց հետաքրքրական հայեացքները, սակայն այսպէս էլ ապրել չեմ կարող. թող վերցնեն երեխաներիս ու պահեն, որպէսզի ես ազատ լինեմ, որևէ գործ կարողանամ անել։ Թող միայն պահեն նրանց. ես մինչև անգամ իմ աշխատանքի մի մասը նրանց պահողին կը տամ, միայն թէ ազատեն ինձ, հնարաւորութիւն տան աշխատելու»...

Սակայն ոչ ոք, ոչ ոք նրան օգնութեան չէր հասնում. Բագուն իր աղքատանոցով, իր Մարդասիրական Ընկերութիւնով, իր որբանոցով նրան օգնութիւն չէր ուզում մատուցանել, և միայն եկեղեցու բակում հաւաքված ամբոխն էր, որ հետաքրքրութեամբ լսում էր նրա պատմութիւնը և գլուխը թափահարում։

Եւ արտասուքն աչքերին, Աստուծոյ տաճարի գաւթում կանգնած՝ նա իր սրտի դառնութիւնն ու մաղձն էր թափում. «Եթէ ես իմ երեխաներիս իմ ձեռքերով մորթեմ, կամ նրանց ծովն աձեմ խեղդեմ՝ ազատվելու համար, ո՞վ կը մեղադրէ ինձ...»։

Յուսահատված մարդու վերջին խօսքերն էին դրանք, որ դառնութեամբ դուրս էին գալիս նրա բերանից։

Վաղարշակ Թումանեան

ՍԱՌՑԱՅԻՆ ԳՆԱՑՔԸ ՕՐԷՕԼՈՒՄ

Օրէօլ, 27 սեպտեմբերի

Թիֆլիսից դուրս եկած գնացքը սառցային վագոններով հասաւ Օրէօլ։ Վաղը կը լինենք Մօսկվայում։

Այսօր քննեցինք վագոնները։ Արագ փչացող մթերքները լաւ վիճակի մէջ էին։

Երևանի և Գանձակի խաղողը մինչև այստեղ հասել է լաւ վիճակի մէջ։ Շատ քիչ կան վնասված ողկոյզներ։

Թիֆլիսի սպանդանոցում մորթված և սառցարանում պաղեցրած միսը ոչ մի կողմնակի հոտ չունի և պահպանել է գոյնը։ Փորձեցինք տապակել մի կտոր։ Նա բոլորովին թարմ մսի տպաւորութիւն է գործում։

Կուրսկ քաղաքի կայարանում մեզ հանդիպեցին տեղական մրգաբուծական ընկերութեան ներկայացուցիչները, քննեցին վագոնները և մթերքները և շատ գոհ մնացին։

Ա. Ք.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Վաղարշապատ, 28 սեպտ.

Երէկ երեկոյեան ժամերգութեամբ Վեհ. Հայրապետը մեծ շուքով իջաւ Մայր Տաճար։ Այսօր հանդիսաւոր պատարագ մատուցեց ազգիս Վեհափառի տօնի առիթով։

Պատարագիչն էր տեղապահ Յուսիկ արքեպիսկոպոսը։ Պատարագից յետոյ Իջման Սեղանի առաջ Վեհի ներկայութեամբ հայրապետական մաղթանք կատարվեց, որից յետոյ թէ միաբանութիւնը և թէ քահանաները համբուրելով Վեհի աջը՝ շնորհաւորեցին տօնը։ Մաղթանքից յետոյ Վեհի ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարվեց ճեմարանի հիմնող երջանկայիշատակ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի գերեզմանի վրա։ Հոգեհանգստից յետոյ ժողովուրդը խռնվեց ճեմարանի հիւսիսային կողմը, որտեղ կախված էր հիմնադրի մեծադիր նկարը՝ առատ ծաղիկների և կանաչից հիւսած շղթայի մէջ։ Երբ Վեհը եկաւ և բազմեց իր գահի վրա բացօթեայ, սկսվեց ճեմարանի գոյութեան 39-րդ տարեդարձի հանդէսը։ Նախ հիմնարկութեան տեսուչը կարդաց 1912—13 թ. ուսումնական տարվայ տեղեկագիրը և հրաւէր կարդաց ընդհանուր ոյժով պահել և բարգաւաճեցնել ճեմարանը։ Կարդացվեցին և երգվեցին մէջ ընդ մէջ բանաստեղծութիւններ և քառաձայն երգեր։ Թէ պատարագին և թէ հանդէսին երգում էր ճեմարանի քառաձայն և նուագածու խումբը ղեկավարութեամբ Ա. Տէր-Յովսէփեանի։ Ճեմարանի ուսուցիչ Ս. Թորոսեանը մի բանախօսութիւն արեց. գլխաւորապէս կանգ առաւ նա դպրոցները ժողովրդական դարձնելու վրա։ Երեկոյեան թէ վանքը և թէ ճեմարանը լուսազարդված էր։

Վ. Ք. Ազգալդեանց

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԻ

III

«Առևտրականի համար քթի թաշկինակ փոխելը աւելի դժուար է, քան իր ստորադրեալ պաշտօնեաներին»—այս խօսքերով. Լինք վերջացրել մեր նախորդ յօդուածը։ Որպէս ապացոյց մեր այս ասածին՝ կարող ենք ֆիրմա մատնանշել, որի բաժանմունքներում 3—4 տարվայ ընթացքում փոխված են 3-ից մինչև 7—8 կառավարիչներ։

Նոտարը, որը ստիպված էր այդ նորանոր կառավարիչների համար շարունակ նորանոր հաւատարմաթղթեր հաստատել, գիտողութիւն էր արել այդ մասին ֆիրմայի գլխաւոր հաշւապահին։

Այդպիսի գործելակերպի վնասը երկուստեք երաշխաւորված է։

Երբ մի ֆիրմայում բարեխղճաբար ծառայողն իսկ ապահով չէ իր պաշտօնի յարատեւութեան վերաբերմամբ, երբ նոյնիսկ վաղվայ վրա նա յոյս չունի, երբ ամեն անգամ կենտրոնից ստացած նամակը նա սրտի տրոփիւնով պէտք է բաց անի, ասացէք, խնդրեմ, ինչպիսի վերաբերմունք պիտի ունենայ նա իրան յանձնված գործի վերաբերմամբ։ Ինչքան էլ մարդս բարեխիղճ լինի, գործին նուիրված, այսու հանդերձ նրա գործունէութիւնը այն չի լինի, ինչ որ կարելի էր սպասել աւելի նպաստաւոր հանգամանքներում գործողից։

Երբ գործակատար-հայրը իր զաւակի հարցին, թէ՝ «հայրիկ, այս տարի այսա՞ղ գիմնազիա պէտք է մտնեմ, թէ ուրիշ քաղաք պիտի գնանք», չէ կարողանում վճռական պատասխան տալ, երբ տեսնում է տարիներ անցնում՝ մանկական, ուսումնական, անդարձ անդրին տարիներ, և դեռ իր երեխաները մնացել են էլի այս ու այն վարժատան կամ ուսուցչի պատրաստութեան յոյսով, որոնց տարբեր մեթօդներն երեխայի դեռ անկազմակերպ ուղեղում իրանց աւերիչ դրոշմն են թողնում յաւիտեան, ի՞նչ է լինում այդպիսի հօր կացութիւնը. կիսամարդ չէ՞ դառնում արդեօք նա... իրաւունք չունի՞ նա անիծելու աշխարհային անիրաւ կարգերը... Այդպիսի հոգեկան—դեռ մի կողմ թողնենք տնտեսականը — սպանիչ հանգամանքներում ապրող մարդը ինչքան էլ ուզէ հաւատացնել, որ ինքը կարող է իրան յանձնըված գործի վերաբերմամբ լինել բարեխիղճ, միամտութիւն կը լինէր հաւատալը։ Երբ մի մարդ հաւատացնէ, որ «հաստ ու բարակ մէկ գին է», երբ իր ամբողջ տընտեսական էութիւնը կախված է խօզէյնի ծառացող քմահաճոյքից, ընթերցող, եկ, ինձ հետ համաձայնիր, որ այդպիսի մարդը ոչ միայն չէ կարող իր կոչման համապատասխան գործունէութիւն ունենալ, այլ նոյնիսկ եթէ բարեխիղճ, ազնիւ մարդ է, ժամանակի ընթացքում պէտք է մոռովի...

Մեղադրել մարդուն, որ իր ընտանիքի գոյութիւնը պահպանելու համար, երբ ամեն մի պատուաւոր միջոց սպառված է տեսնում, ակամայից ստիպված է լինում հոսանքի հետ ընթանալ... ստորանալ... մոռովել, այնքան էլ բարեխղճութիւն չի լինի։ Մեղադրելու իրաւունք նա միայն կարող է ունենալ, երբ այդպիսի պայմաններում ինքը անձնապաստների ուղիով ընթանալ կարող է... Երբ մարդ ինքը իր աչքում արդէն փոքրացած է, ընկած է, ծառի պտուղներից օգտվելուց բացի՝ և նրա արմատներն է փրփրում ակամայից, այդ արդէն բարոյական մահ է գիտակցողին։ Եւ պարզ է, որ, ինչպէս վերև ասացինք, սխալ գործելակերպի շնորհիւ վնասը երկուստեք է լինում։ Վնասվում են թէ տէրը և թէ ծառան։ Վնաս, որը թէ նիւթական է և թէ, աւելի սոսկալին, բարոյական։ Եւ եթէ այսօր էլ «վաճառական» «գործակատար» բառերը հոմանիշ են վիրաւորական ածականների, պատճառը ապականված մթնոլորտն է, որի առողջացումը ապագայի գործ է և որի առիթով մամուլը, աշխարհի այդ առաջին մեծ պետութիւնը, մեծ գործ ունի կատարելիք։

Ի.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վեհափառ Կաթողիկոսը իր անուանակոչութեան օրը ստացած շնորհաւորական հեռագիրների թւում բարեհաճել է շնորհակալական հեռագիրներ ուղարկել նաև Բագուի Մարդասիրական Ընկերութեան վարչութեանը և Բագուի հայ ծխական դպրոցների հոգաբարձութեանը։

◆ Թիֆլիսի դատաստանական պալատը 18 տարեկան Գէլօվանիին սօց.-դեմ. կուսակցութեանը պատկանելուն համար դատապարտեց աքսորի։ Պաշտպանները սենատին ներկայացնում են վճռաբեկ բողոքագիր։

◆ Թիֆլիսի հասարակական ակումբի աւագների խորհուրդը բանակցութիւն է վարում մայրաքաղաքի զանազան դասախօսների հետ, առաջարկելով նրանց կարդալ մի քանի դասախօսութիւն յիշեալ ակումբում այս ձմեռվայ ընթացքում։ Ակումբի բացումը նշանակված է շաբաթ, հոկտ. 5-ին, երբ և տեղի կունենայ անդամների արտակարգ ժողով։

◆ Երէկ Թիֆլիսի գիմնազիաները, պանզիոնները և նման հաստատութիւնները փակ էին զինուորականօշական տօնի առիթով։ Այս տարի զինուորական ծառայութեան կանչվում են 20-ամեայ երիտասարդները։ Այսօր առևտրական գործողութիւնները տեղի կունենան քաղ. վարչութեան նիստում։ Այսօր ևս փակ կը լինեն բոլոր պանզիոնները և գիմնազիաները։

◆ Թիֆլիս է եկել Էջմիածնի սինօդի անդամ Մատթէոս եպիսկոպոսը։

◆ Թիֆլիսի բորսային կօմիտէտը ցանկալի գտաւ պակասեցնել հեռագրական տարիֆը Պարսկաստանի հետ, Եւրոպական Ռուսաստանից 10 կ. և Կովկասից 5 կ. խօսքին։

◆ Կ. Հ. Հրատ. Ընկ. վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել, որ ինքը քաղաքային վարկի ընկերութիւնից ստացել է 50 ր. նուէր։

◆ Բագւում հիմնվել է նոր ընկերութիւն, որ կոչվում է «Գրօզնայի նաւթ»։ Հիմնադիրներն են Աւան. Իսրաշեանը, Դօրնը և ինժեներ Մատուրեանը, որոնց նպատակն է շահագործել Բօրօշկօյին և Բէլլիկին պատկանող նաւթաբեր հողերը Գրօզնայի բաժնում։ Ընկերութեան դրամագլուխն է 3 միլիօն րուբլի, բաժանված 30,000 ակցիաների, իւրաքանչիւրը 100 ր. արժողութեամբ։ Վարչութիւնը գտնվում է Պետերբուրգում։

◆ «Ա. Մանթաշեան և ընկ.» 250 րուբլանոց ակցիան այսուհետև դառնալու է 100 րուբլանոց, որից յետոյ կը մտծվի պարիզեան բորսայի մէջ։

◆ Քութայիսի նահանգում գերված դրամատէր Միհրան Անանեանին որոնելու գործողութիւնները շարունակվում են մեծ եռանդով։ Փրկանքի մասին ոչ մի տեղեկութիւն ստացված չէ։ Հետապնդման գործողութիւնները կատարվում են նահանգապետի հսկողութեան ներքոյ։

◆ Քութայիսի բանտում անկարգութիւններ ծագեցին։ Վիրաւորված է մի բանտապահ։ Կանչված զօրքերը վերականգնեցին կարգուկանոնը։

◆ «Пр. Край» թերթում կարդում ենք. «Ժողովրդական լուսաւորութեան դեպարտամենտը խնդրում է Ռօստովի քաղաքապետին՝ շուտով յայտնել քաղ. ինքնավարութեան կարծիքը Ռօստովում բժշկական ինստիտուտ հիմնելու հարցի առիթով»։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» երէկվայ առաջնորդող յօդուածի 6-րդ պարբերութեան մէջ սպրդել է հետևեալ տպագրական սխալը. տպված է՝ «... բայց դա արմատական միջոց չէ վերջ դնելու յանցաւոր սինդիկալիզմին». պէտք է կարդալ՝ «սինդիկատին»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Հոկտ. 1-ին, ց. ժ. 12-ին, 31 տարեկան Մարիա Լիչագինան, որ սպասուհի է բժշ. Աննա Թումանովայի մօտ՝ Գանօվսկայա փող. № 6 տանը, գտնվելով յիշեալ տան վերնասրահում, ոտքը դրեց ապակեայ առաստաղին, որ ծանրութիւնից կոտրվեց, և Լիչագինան ընկաւ 5 սաժէն բարձրութիւնից։ Հիւանդանոց տարվելիս նա վախճանվեց։

◆ Սեպտ. 30-ին, երեկ. ժ. 7-ին Նախիջևանի գ. Թազաքէնդ գիւղի բնակիչ Իսահակ Գալստեան Սարգսեանը (Նազարեան), որ ծառայում էր Ռօստովում Դ./վ. և ապրում էր այստեղ Մօղնու փող. № 7 տանը, գտնըվելով «Մուշտայիդ» այգում, անձնասպանութեան նպատակով խմեց կօրրօլեան թթւուտ և անզգայ վիճակում տարվեց Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Պատճառը ապրուստի միջոցների բացակայութիւնն է։

◆ Սեպտ. 30-ի երեկ. ժ. 8-ին կալանաւորվեց թիֆլիսեցի Սարգիս Բաղդ. Թումասեանցը, որ ապրում էր Պալավանդօվսկայա փող. № 47 տանը և մեղադրվում է Թելաւեցի Շուշանիկ Բաբայեանին այս տարվայ յուլիսին վիրաւորելու մէջ։

◆ Հոկտ. 1-ին Վասիլի Վօրօբցօվը, 19 տարեկան, Կուր գետից տաշեղներ բռնելիս, Լազարեանի էլեկտրական կայարանից ներքև, գտաւ մի նորածին աղջկայ դիակ փաթաթված բամբակի մէջ։ Դիակն ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

◆ Սեպտ. 30-ին Միքայէլեան փող. № 93 տնից Մարիա Գրաչէվի բնակարանից երկու անյայտ անձն, տանտիրուհու բացակայութեան ժամանակ, գողացել են 794 ր. ոսկեղէն ու արծաթեղէն և 160 ր. կանխիկ դրամ։

◆ Սեպտ. 29-ին կայարանին մօտ գտնըվել է 2 տարեկան անտէր աղջիկ, որ տարված է Օլգինսկի ապաստարանը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արքունական թատրոն

Արքունական թատրոնում օպէրային ներկայացումների տաք ժամանակն է։ Երաժշտասէր հասարակութիւնը լցնում է թատրոնը։

Առանձնապէս սիրում է նա Բիզէի «Կարմէնը», որ այնքան հանրածանօթ է ու ժողովրդական, որի գեղեցիկ կտորներից երգվում է ամեն մէկի բերանում, ով տեսել է այն գոնէ տասնեակ անգամ։

«Կարմէնը» անմահացրեց ֆրանսիացի երաժշտագէտի անունը և դեռ երկար պահելու է իր հմայքը թէ իր ախորժելի երաժշտութեամբ ու թէ իր սիւժէով։

Հոկտեմբերի 1-ին՝ երկրորդ անգամ տրվեց յիշեալ օպէրան թատրոնը լցրած բազմութեան ներկայութեամբ։ Ներկայացման հետաքրքրութիւնը կրկնապատկվում էր նրանով, որ Կարմէնի դերում հանդէս է գալիս օպէրային խմբի նոր ոյժ Տիխօնօվան։ Սա, եթէ ի նկատի չունենանք գնչուհու սև, կրակոտ աչքերի բացակայութիւնը, միւս բոլորով՝ խաղի, երգի, պարի տեսակէտից՝ բարձր է իր նախորդ համանուն դերը կատարողներից։ Մի առաւելութիւնը աչքի է ընկնում։ Սովորաբար Կարմէնին ներկայացնում են մի տեսակ փուլգար աղջկա տեսութեամբ։ Սակայն որքան նա ազատ ու տրփալի գնչուհի է, այնքան քնքոյշ ու խորհուն հերոսուհի է այն տեղերում, երբ անկեղծ սիրոյ զգացմունքն է զարթնում դէպի Դօն-Խօզէն։ Եւ այդ երկու ծայրայեղութեան համաչափ արտայայտութիւնը հարազատ է Տիխօնօվայի խաղի մէջ։

Տիկնոյ արժանաւոր պարտներ հանդիսացաւ Թիֆլիսի թատրոնական հասարակութեան սիրելի Լազարևը, որ քանիցս ներկայացրել է այդ դերը ընդհանուր աջողու-

[illegible]

քանի նորամուծութիւն է մտցնում։

Բալէտը, որին մասնակցեց նաև պրիմա Բաուէրզակը, աւելին չէր պահանջում։

Այսպէս ուրեմն՝ երաժշտական գործը կանոնաւորապէս առաջ է գնում ընդհանուր միացեալ ջանքերով։ Անշուշտ գլխաւոր ազդակը Իվ. Պալեէվի այն ջերմ սէրն է ու ոգևորութիւնը, որ նա տածում է դէպի իր ստանձնած լուրջ ու պատասխանատու գործը։

Հասարակութեան համար աշխատողին ցանկանում ենք կատարեալ աջողութիւն։

Ես.

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Նոր-Նախիջևանի քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ առաջադիմական բանակի—բաղկացած՝ հայ և ռուս առաջադէմ տարրերից—տարած յաղթանակը մի գեղեցիկ գրաւական է, որ այսուհետև այդ քաղաքի ռուս և հայ առաջադիմական տարրերի համերաշխ գործակցութեամբ սև-հարիւրեակային ույժերը անկարող կը լինեն առաջ քաշել իրանց ռէակցիօնական ծրագիրները։

Այդ առիթով ահա ինչ է գրում «Լոյս» շաբաթաթերթը.

Քաղաքիս հայ և ռուս ազգաբնակութեան բանիմաց մասերի միութեան ու միաբանութեան շնորհիւ էր, որ սուրբ գաղափարը յաղթող հանդիսացաւ։ Թող այդ գաղափարը քաղաքիս լաւագոյն ներկայացուցիչների գործունէութեան ուղեցոյցը լինի, թող այդ ներկայացուցիչները աշխատեն հանգստացնել ժողովրդի յուզված կրքերը, թող իրանց ապագայ չորսամեայ անբիծ ու անաչառ գործունէութեամբ հաւատխացնեն հասարակութեան, որ ամիսներ շարունակ իրանց՝ մութ ույժերի դէմ մղած պայքարը սկզբունքային հողի վրա էր, լաւագոյն գաղափարների յաղթանակի համար էր։

* * *

«Il vaut mieux tard que jamais» (Աւելի լաւ է ուշ, քան երբէք) ֆրանսիական առածը անցեալ անգամ մենք առաջ բերինք Մեսրոպ եպիսկոպոսի յապաղեալ շրջաբերականի մասին։

Այսօր ևս առաւել պէտք է կրկնել նոյն առածը «Հորիզոն» լրագրի վերաբերմամբ։ Վերջապէս, նեղ կուսակցականութեան սառոյցը հալվեց, և «Հորիզոնը», զգալով իր ծանր և մեծ սխալը, ասաց՝ «լաւ է ուշ, քան երբէք»։ Նա առաջին անգամն է մի ամբողջ տարուց ի վեր, որ փրկչական 1913 թ. հոկտ. 2-ին, այլ ևս առանց վերապահումների, ընդգրկեց դպրոցական ֆօնդի կարևորութիւնը և սկսեց յորդորել իր ընթերցողներին, թէ «պէտք է տօնել յոբելեանը, տօնել ըստ կարելոյն շքեղ եւ արդիւնաւէտ կերպով» եւ թէ «պէտք է ամեն կերպ աջակցել, որ այդ ֆօնդը (դպրոցականը) իրականութիւն դառնայ»։ Այսինքն, «Հորիզոնը» միայն երէկվանից սկսեց քարոզել այն, ինչ որ «Մշակը» քարոզում է անընդհատ։ Մենք ևս նոյնն էինք ասում դպրոցական ֆօնդի մասին, ինչ որ այսօր «Հորիզոնն» է ասում, թէ քանի որ պաշտօնապէս հրապարակի վրա է դրված դպրոցական ֆօնդը, պէտք է նրան աջակցել։ Ի՞նչ շահեց «Հորիզոնը», որ ամբողջ տարի բօյկոտ հրատարակեց յոբելեանի տօնախմբութեան և դպրոցական ֆօնդի դէմ։ Ոչինչ, միայն այն, որ այսօր ստիպված է կողմնակի կերպով խոստովանել, թէ ինքը չարաչար սխալվում էր։

Այսու ամենայնիւ այդ յապաղեալ խոստովանութիւնն ևս պատիւ է բերում «Հորիզոնին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շամախի, 26 սեպտ.

«Մշակի» № 207-ում տպվեց Վ. Թուչունիի յօդուածը՝ «Շամախու նորութիւնները» խորագրով։ Այդ գրութեան մէջ սպրդել են մի շարք անճիշդ տեղեկութիւններ, որոնք վերաբերում են վերաբացված թեմականին, ծխական դպրոցին և Նուաստիս։

Անյարմար և անպատեհ համարելով դեռ ևս 30 տարի առաջ մեզանում գոյութիւն ունեցած և ապա խափանված ու նորերս մեծ աղմուկներից յետոյ՝ նոր կեանք առած թեմականի մասին առ այժմ թեր և դէմ ու որևէ տեղեկութիւն տալն ու խօսելը, ես այնու ամենայնիւ սխալված եմ պարոնի հաղորդածներից մի քանիսը ճշգել։

Նախ՝ թեմականի աշակերտների թիւն է 38, այլ ոչ 50, ինչպէս գրում է Վ. Թուչունին։ Երկրորդ, երբ պարոնը խօսում է գերմաներէնի և ձայնագրութեան դասատուների մասին, ինչու՞ մոռացութեան է տալիս միւս դասատուներին՝ կօնսիստորիայի ատենադպրի որդուն և մի ուսանողի. ովքե՞ր են դրանք, ինչու՞ նախապէս թերթերում յայտարարութիւններ չը տվեցին, խնդիրներ չընդունվեցին և ապա ընտրութիւններ չը կայացրին։ Այդ մասին, ի հարկէ ոչինչ չէ ասում Վ. Թուչունին։ Երրորդ՝ ինչու՞ ընտրովի հոգաբարձութիւն չը կայ կամ այդ մասին ինչու՞ չէ հոգացվում. չէ՞ որ այդ նշանակում է հասարակութիւնը հեռու պահել հսկողութիւնից և վտանգի ենթարկել առանց այն էլ անկայուն, միջոցներից զուրկ այդ հիմնարկութիւնը։ Զուգենալով նաև մեր ծխականի IV բաժանմունքի փակման բուն և պարզութեալ պատճառները երևան հանել այժմ, որ կայացել է առանց ծխ. ժողովի գիտութեան և որոշման, այլև «Նոր հրաւիրված ուսուցիչների շատ բաներով նախորդներից տարբեր լինելու»՝ յօդուածագրի տուած ստորասացիայի մասին երկարելու, ես այս հերքումով ուղղելու եմ այն խեղաթիւրումները, որ պարոնը թոյլ է տուել անելու իմ և կօնսիստորիայի ատենադպրի միջև ծագած ընդհ։ րման մանրամասնութիւնները գրելիս։ Մանաւանդ որ, ինչպէս պարոնն է ասում, միջադէպը ունի որոշ հասարակական նշանակութիւն և ընդհարումը առաջացել է Շամախու թեմականի անգործունէութեան և ապականութեան վերաբերեալ թղթակցութիւնների պատճառով»։

Երկու շաբաթ բանտարկման ենթարկված եմ ոչ թէ ես, ինչպէս ոլորապտոյտ դարձուածքներով յայտնում է պարոնը, այլ կօնսիստորիայի ատենադպիր Բեն. Տէր-Գրիգորեանը, որին, դատավարութիւնից յետոյ, հաշտութեան ձեռք մեկնեցի և ապա ստորագրութիւն տալով՝ ազատեցի ծերունուն պատժից։ Որ ես այդ ընդհարման ժամանակ պահել եմ ինձ կօրրեկտ, դա արդէն սեփականութիւն է Շամախու մտաւորականների։

Ինչ վերաբերում է յօդուածագրի անիրաւացի ակնարկներին, որ իմ «սկզբունք և համոզմունք ունենալ տալով միայն թղթակցութիւններին տեղ են տուել «Մշակից» զատ բոլոր հայ թերթերը, և իբրաքանչիւր այդ թղթակցութեանը «յաջորդել է պաշտօնական հերքում», դա դարձեալ փաստերի աղաւաղումն է։

Նախ պէտք է յիշեցնեմ պարոնին, որ հայ մամուլի բոլոր օրգանների մէջ ամենից առաջ մեր առաջնորդի դէմ բողոքել է «Մշակը» դեռ ևս 1910 թւին № 123-ում մի խումբ շամախեցիների կողմով, որոնց մէջ կամ և ես։

Բացի սրանից՝ «Մշակի» մէջ նրա թղթակիցներ Շամախեցու, որ ես չեմ, և Սարգիսբէկեանի կողմից եղել են ակնարկներ մեր սրբազանի անգործունէութեան դէմ։

Գալով միւս թերթերին, պիտի ասեմ, որ զանազան թերթերում և զանազան ժամանակներում գրել են մեր առաջնորդի դէմ զանազան թղթակիցներ իրանց իսկ ստորագրութիւններով։ Արդ՝ վերագրել այս բոլորի գրած թղթակցութիւնները միայն ինձ, նշանակում է նսեմացնել մեծ գործը, իբրև ինտելիգենտ մարդու։

Յարութիւն Բարղամեանց

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Պետերբուրգում տեղի են ունենում ընդարձակ ձերբակալութիւններ քաղաքական վերջին գործադուլների առիթով։

— Ռուսաց երկրագործութեան գլխաւոր վարչութիւնը, ընդառաջելով Պետական Դումայի ցանկութեան, աւարտում է Պետերբուրգում հիմնվելի գիւղատնտեսական ինստիտուտի նախագծի մշակութիւնը։ Միաժամանակ միևնոյն վարչութիւնը նախագծել է բանալ պօլիտեխնիկական ինստիտուտ գիւղատնտեսական ու առևտրական բաժանմունքներով Սամարայում և Եկատերինօսլաւում, իսկ բարձր կրթական հաստատութիւն գիւղատնտեսական ու հանքային բաժանմունքներով Տաշկենտում։

— Հանգուցեալ օրէնսգէտ պրօֆ. Ֆօյնիցկիի թողած ժառանգութիւնը կազմում է 600,000 րուբլի, որից մօտ $^3/_4$-րդը կտակված է Պետերբուրգի համալսարանին, որին և յանձնվում է հանգուցեալի գիտական հարուստ գրադարանը։ Դրամագլխի մնացած մասը կտակված է Մօգիլեվի գէմստվօյին Գոմէլի գ.—հանգուցեալի հայրենիքի— գիւղացիների լուսաւորութեան գործի համար։

— Զինւորական մինիստր Սուխօմլինօվի Թուրքեստան մեկնելը կապ ունի տեղացիների մէջ զինւորական ծառայութիւն մտցնելու հարցի հետ։

— Կոմս Վիտտէն ընդմիշտ բնակավայր հաստատեց Եւրոպայում, վճռելով երբէք չը վերադառնալ Ռուսաստան։

— Պետերբուրգում պաշտօնավարող թիւրքաց դեսպան Թուրխան-փաշայի հրաժարականի լուրը սխալ երևաց։

— Պարսից կաբինէտի ներկայացուցիչ Ալլա-ուս-Սալթանէն ռուսաց հաւատարմատարին յանձնեց պարսից կառավարութեան շնորհակալութիւնը ռուսաց դիպլօմատիայի Սալար-ուդ-Դօվլէի գործը աւարտելու մէջ աջակցելուն համար։

[illegible]

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՓԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

1 հոկտեմբերի

[illegible]

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչ՝ Ալ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԾԽՆԵԼՈՅՑ ՄԱՔՐՈՂՆԵՐ

երբեմն-երբեմն, գլխաւորապէս տարվայ եղանակների փոփոխութեան ժամանակ։ Սկավոլինը ամենալաւ լուծողականն է։ Նա ներգործում է շատ մեղմ և դուրալի. որպէս դեղահատիկներ, նա առանց համի է, չէ գրգռում աղիքները և չէ պատճառում ծակոցներ ու թանչոց։ Ծախվում է բոլոր դեղատներում։

ՍԿԱՎՈԼԻՆ: (B.52328)

24 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԻ ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

որոնում է որևէ յարմար պաշտօն։ Համաձայն է Թիֆլիսից դուրս ևս։ Դիմել Չերքէզովսկայա փող. № 3, բնակարան Եսայեանների։ 833. 3—1

Թիֆլիսի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու համար հարկաւոր է

ՄԻ ՁԱՅՆԱՒՈՐ և ՓՈՐՁՎԱԾ

ՏԻՐԱՑՈՒ

Պայմանների մասին կարող են դիմել նոյն եկեղեցու աւագ քահանային։ 832։ 1—1

Մամուլի տակից

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԾԱՆՐ ԵՐԱԶ

պիէսը չորս գործողութեամբ

ԼԵՒՈՆ ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ

Վաճառվում է «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում։

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

(օ. մ.) 815. 10—5

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ

Քութայիսի նահանգում գտնվող մեծ տարածութեան հողի վրա մշակելու թէյ, կաղին և ծխախոտ։ Հողի մի մասը կը տրվի իբրև սեփականութիւն, իսկ մնացեալը որոշ պայմաններով, երկար ժամանակով։ Շինութիւնների համար կը տրվի ձրի փայտ։ Մանրամասնութիւնների համար դիմել՝ Тифлисъ, Вознесенская 31. Кюркчьяну.

(օ.մ.) 825. 4—2

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Նիկ. Աբրահամեանի

հետևեալ հրատարակութիւնները.

I

ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

երկաթ., կօլոնիալ, բակալ. և բամբակէ ապրանքների (առաջին անգամն է, որ լոյս է տեսնում հայերէն լեզուով), գինն է 2 րուբ.։

II

Руководство торг. бухгалтеріи

въ связи съ керосинозав. производствомъ (2 допол. и исправл. изд.) Ц. 2 р. 50 к.

III

Таблица вычисл. процентовъ

отъ 1 до 360 дн. отъ $1/4$ до 12% и на всѣ капиталы отъ 1 до 10,000 р. (2 изд.) Ц. 85 к.

IV

Журнальныя статьи

для опредѣл. дебета и кредита. Ц. 75 к.

V

Общедоступная справочн. книжка

для слушателей и слушательницъ бухгалтерск. курсовъ и занимающихся конторскими дѣлами. Ц. 30 к.

Հեղինակի մօտ՝ Бухг. курсы Н. В. Абраамяна, Николаевская, 22 և գրավաճառանոցներում։

(ե.հ.կ.) 680. 20—17

АГЕНТЪ

М. А. ГАЖОНІЯ

по пріему объявленій въ мѣстныя и иногородныя газеты. Условія льготныя и выгодныя. Исключительное представительство нѣсколькихъ редакцій.

АДРЕСА: Тифлисъ:

I) Уг. Пушкинской и Армянск. базара, № 2, верхн. этажъ.

II) Гостин. «Ветцеля», телеф. 380.

III) Кв.: Вакэ, соб. д., телеф. 925.

826. 5—2

Սեպտեմբերի 10-ից վաճառվում է

Դպրոցական տօներին

ԵՐԳԵՐ և ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ

(Հայրապետական, Թարգմանչաց, Վարդանանց, տօնածառ, խաղ ժողովրդական)

Գինն է 20 կոպ.

Դիմել՝ Армавиръ, учителю-регенту М. Тарахчіанъ և «Գուտտենբերգ» ու «Գիր» գրախանութներին։

(հ.) 727. 5—5

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

„ԾԻԾԱՂԱԲԵՐ“

պատկերազարդ

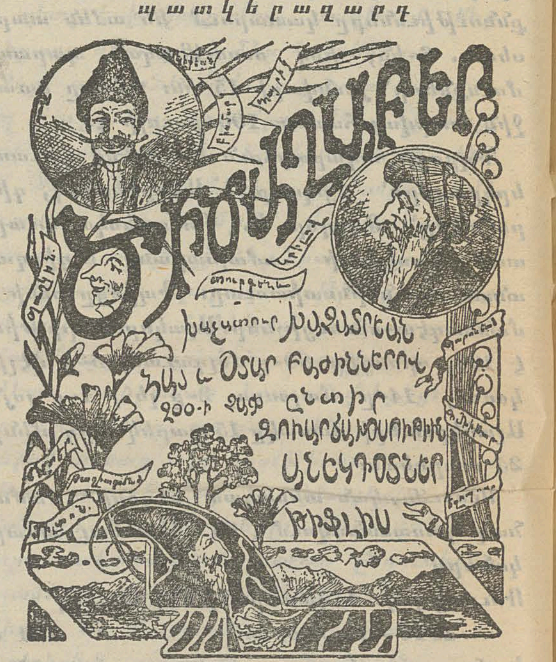

Հայրիկ, Բիսմարկ, Պուշկին, Պըլը-Պուղի, Մօլլա Նասրէդդին և ուրիշ ազգային և օտար զուարճախօսներ. 200-ի չափ ԸՆՏԻՐ անեկդօտներ։ 128 էջ։

Գինն է 30 կոպէկ։

Պահեստը մեզ մօտ. մեզանից գումարով գնողներին 30%—40%-զեղչ՝ միայն կանխավճարով։ Դիմել մշտական հասցէով՝ Тифлисъ, Лысогорскій пер. № 6. ХАЧАТУРУ ХАЧАТРЯНУ.

Դիմել նաև բոլոր գրավաճառներին։

(հ. կ.) 812. 10—3

Զափահասների համար

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

Բժշկ. ֆէլդշէր Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

1) «Դաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (կանանց և տղամարդկանց վեներական և այլ ցաւեր), բազմաթիւ բէցէպտներով, խորհուրդներով և նկարներով։ Անհրաժեշտ բժշկարան է ամեն մի չափահաս մարդու համար, նամանաւանդ այնտեղ, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Լեզուն շատ պարզ ու ամենքին հասկանալի։ Գինն է 50 կ.։

2) «Տրիպէր (սուսոնակ) եւ նրա բժշկութիւնը» բէցէպտներով, բազմաթիւ խորհուրդներով ու նկարներով։ Գինն է 20 կ.։

3) «Ներկարմատի սալվարը կամ մզկիթի իրկնե», խիստ ծիծաղաշարժ վօդևիլ միմիայն չափահասների համար։ Գինը 20 կ.։

4) «Սօնայի ճռանդրէէրը» յայտնի վօդևիլը, շատ ծիծաղաշարժ 2-րդ հրատարակութիւն։ Գինը 15 կ.

5) «Միւնեօյն դօգաղում», պատմուածք հայթուրքական կեանքից. զեակների նկարներով Գինը 7 կ.։

6) «Րաֆֆիի կենսագրութիւնը», պատկերով։ Ամենքին հասկանալի գրված։ Գինը 10 կ.։

Ուղարկում եմ բոլոր գրքերը միասին։ Պահանջողները պէտք է առաջուց ղրկեն գրքերի գինը մարկաներով ճանապարհածախքը՝ բոլոր գրքերը միասին—17 կոպ. (Ընդդիմամբ՝ զակազնոյ)։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.

(հ. կ.) 44. 100—55

Վրաստանի եւ Իմերէթի Հայոց Կօնսիստորիայի

առեանում նշանակված է այս հոկտեմբերի 16-ին օրվայ ժամը 12-ին ԱՃՈՒՐԴ և երեք օրից յետոյ կրկնաճուրդ՝ Թիֆլիսի Ջորաբաշի ս. Գէորգ եկեղեցու գաւթում գտնված եկեղեցապատկան տան միջին և ներքին յարկը վարձով տալու համար։ Ցանկացողները կարող են ծանօթանալ գրագրութեանց հետ կօնսիստորիայի դիւանատանում ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 2-ը։

Կօնսիստորիայի անդամ՝ Սարգիս աւ.-ք. Շիօյեան

Ատենադպիր՝ Մ. Վարդազարեան

(օ.մ.) 834. 3—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Գ. եւ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլայեվսկայա, 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ։ Ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4—7-ը։

613. 50—43